

ЧИ ХОЧУТЬ РОСІЯНИ ВІЙНИ? ХОЧУТЬ!

**«Якщо вплуталися, треба йти до кінця».
Настрої росіян під час війни змінюються,
але в який бік?**

24 лютого 2022 року стало шоком лише для відносно невеликої кількості росіян, які зрозуміли, що насправді означає повномасштабне вторгнення. Деякі російські зірки, такі як шоумен Іван Ургант поїхали з країни та вислови у соцмережах своє «Ні війні», у 50 містах РФ вже в перший день пройшли спонтанні антивоєнні мітинги. Низка відомих українців, які працювали в Росії навіть після 2014 року, наприклад телепродюсер Олександр Роднянський або співачка Світлана Лобода, вирішили також виїхати із Росії на знак підтримки України.

Але для переважної більшості росіян події мали вигляд чергової далекої війни у черзі «локальних конфліктів», як звикли називати нескінченні війни Кремля. Так, трохи ближче, ніж зазвичай, але все ще в телевізорі. Частина зайняла позицію «Вперед, Росія!».

На початку багатьом українцям здавалося, що великі втрати, яких зазнає російська армія, допоможуть зупинити війну значно ефективніше, ніж заклики до совісті росіян, повідомлення про звірства, які чинять їх військові. Не спрацювало ані перше, ані друге. Великі втрати, як ми бачимо зараз, принаймні на теперішньому етапі війни радше підтримують мотивацію воювати та «продовжити справу полеглих, щоб помститися за них».

Оголошення часткової мобілізації у вересні 2022 року стало шоковою подією для багатьох росіян значно

більше, ніж початок повномасштабного вторгнення, адже мобілізація показала, що «влада облажалася», все йде не за планом і будь-кого можуть послати гинути в Україну. Деокупація Харківської області в вересні 2022-го, підірив Керченського мосту в жовтні, звільнення Херсона у листопаді – усі ці успіхи України пропаганда РФ компенсувала радістю від бомбардування цивільної енергоструктури та вигідно описуваною нескінченною битвою за маленький Бахмут.

Проте в травні та червні 2023 року росіяни отримали новий стрес у вигляді атаки безпілотників по об'єктах у Москві, зокрема, по «сакральному» символу влади Кремлю, а також рейдів Російського добровольчого корпусу (РДК) та Легіону «Свобода Росії» у суміжні з Україною області РФ. Це відбувалося на тлі інформаційної гри м'язами України в очікуванні контрнаступу, коли вперше вже росіяни боялися та чекали. У результаті цей стрес, ймовірно, утвердив їх в тій позиції, яку вони займали. Прихильники агресії стали більш радикальними. Противники – отримали аргумент щодо безпорадності влади та безперспективності війни.

Директор російського «Левада-Центру» Денис Волков вважає, що російське суспільство розділилося практично порівну на два ворожі табори. Одні хочуть, щоб «перестали гинути люди», «перестали призивати в солдати» рідних і близьких, «щоб нас не чіпали» і щоб «швидше все це скінчилося, байдуже як». Іншим, навпаки, «дуже важливо, як закінчиться», «якщо вплуталися, треба битися до кінця», «президенту (уряду, військовим) видніше», і

тому треба продовжувати війну. За словами Волкова, у травні частка прихильників «спецоперації» помітно зростає і вперше з серпня 2022 року трохи перевищила кількість прихильників мирних переговорів. На це могло вплинути оголошення про захоплення Бахмута та атаки по території Росії.

Найбільша кількість росіян на питання «Левада-Центру», що вам найбільше запам'яталося в липні, відповіли, що «вибух на Кримському мосту і удари у відповідь Росії».

Дослідники також відзначають, що в серпні характер та масштаби громадської активності росіян лишалися досить стійкі. Інше опитування показує сприйняття росіянами тоталітаризму та масових вбивств у своїй історії: близько половини опитаних ставляться до Сталіна з повагою.

Ставлення росіян до пригожинського заклоту

За даними «Левада-Центру», підтримка Пригожина, який на момент свого «Маршу справедливості» мав репутацію переможця та «патріота-правдолюбця», після заклоту впала майже втричі – з 58% в червні до 22% на початку липня після нього. Російська пропаганда почала працювати проти Пригожина. Проте для частини росіян постало питання: як герой, у якого «найкраща армія», який «взяв Бахмут», в один момент став зрадником, і «як таке можливо?». Путч Пригожина, хоч і не встиг налякати російські маси, проте шок, який читався на обличчях пропагандистів режиму, не міг залишитися непоміченим аудиторією.

У «Левада-Центрі» вважають, що в масах переважає думка, що невдалий путч ніяк не позначився на авторитеті влади РФ. Для людей «заклот – не тільки драматична подія, скільки зайве підтвердження загального бардака та елітних розбірок, до яких простим обивателям «немає діла». Третина опитаних очікує ще більшої консолідації суспільства та зміцнення держави – так вважають передусім прихильники влади.

Натомість більше сумнівів після бунту відчувають молоді росіяни, які давно налаштовані більш опозиційно, і в заклоті знайшли підтвердження своїм думкам. Так само, як припускають дослідники, вважає частина російських еліт. «Сумніви також демонструють представники субелітних груп, яких охоплює опитування: управлінці, підприємці, найбільш освічені громадяни. Отже, такими самими почуттями має бути охоплена якась частина російських еліт», – роблять висновок експерти «Левада-Центру».

Цікаво, що до ситуативних прихильників Пригожина, за словами Дениса Волкова, потрапила частина опозиційно налаштованих росіян. До самого Пригожина вони ставилися насторожено, проте вважали, що відбувається «боротьба жаби з гадюкою». Як висловився один з учасників фокус-груп, вони «запаслися попкорном» та уважно стежили за розвитком подій. Багато хто з таких спостерігачів, схоже, особливо не засмучувався з приводу можливої драматичної розв'язки, тому що вже давно відчуває емоційне спустошення і вважає, що «жахливий кінець кращий, ніж жах без кінця».

«Хотят ли русские войны?» Хотуть!

Загалом, частка росіян, які вважають, що війна триватиме ще понад рік, зростає у понад два рази – до 45% в порівнянні з травнем 2022-го. Люди жаліються, що «конфлікт затягнувся», «іде занадто довго», йому «не видно кінця», хоча спочатку «обіцяли закінчити за тиждень».

Хід війни, удари України поступово формують тривожний фон та непроговорену невпевненість у частини ро-

сіян. Для прихильників війни відповіддю на цю тривогу стає заклик до радикалізації атак, що на фокус-групах «Левада-Центру» звучить як: «чого ми з ними (українцями, європейцями, американцями) панькаємося?»

Український інститут Конфліктології та Аналізу Росії (ІКАР) у своєму дослідженні «Дзеркало Росії», яке проходило з 7 по 21 червня 2023 року, зафіксував, що 66% росіян вважають, що події в РФ розвиваються у правильному напрямку, 26% – у хибному.

Більшість росіян (66%) впевнені, що підлив Каховської ГЕС здійснила сама Україна. Лише 5% вірять, що це зробила Росія, і ще 5% вважають, що дамба зруйнувалася сама по собі. Це свідчить про те, що режим зберігає монополію на формування громадської думки росіян, а відтак може використати це для організації теракту на ЗАЕС. 79% не підтримали б рішення підірвати Запорізьку АЕС для стримування наступу ЗСУ, але навіть такий крок схвалили б аж 10% росіян.

ІКАР фіксує скорочення протестних настроїв влітку. Так, в грудні 2022 року 36% росіян відповідали, що потрібно протестувати проти соціальної та економічної несправедливості, а в червні 2023 року цей показник впав до 17%.

Також помітно, що все більше росіян мають знайомих або родичів, яких мобілізували. У грудні 2022 року на питання про мобілізацію 40% відповідало, що у них немає нікого зі знайомих чи родичів, кого мобілізували, у червні 2023 таких лишилося 28%. У грудні 2022 року 69% відповідали, що не мають родичів та друзів, які загинули, тоді як в червні цього року так відповідають лише 50%.

На запитання, чи треба проводити ще одну хвилю часткової мобілізації, 63% росіян кажуть, що не треба, а 23% що треба. У грудні 2022 року з тим, що в «спецоперації» не повинно бути часових рамок, погодилися 48%, а вже у червні 2023 року цей «безліміт» схвалили лише 14%, що може свідчити про певну втому від війни.

Директор ІКАР Олександр Шульга вважає, що якби найближчим часом російському суспільству оголосили про завершення війни і, відповідно, зникла б небезпека нової хвилі мобілізації, воно сприйняло б це позитивно. Абсолютна готовність прийняти кінець війни та неприйняття другої хвилі мобілізації у 60–62% росіян загалом, а у молоді призовного віку – до 74%.

Але у довгостроковій перспективі, за його словами, спостерігаються негативні тенденції. Шульга переповідає відповіді росіян: «Навіть якщо наша правда суперечить закону, вона наша, і це наша держава, наш престиж, і ми нікому її не дамо зневажати; ми, можливо, не мали рації, але ми не можемо бути проти нашої держави».

На питання ІКАР з приводу готовності до нових «СВО» проти, наприклад, Казахстану, країн Балтії, Грузії лише 14–17% відповідали, що за жодних обставин такого не підтримають. Решта прийняла б як обґрунтування нових війн ті самі аргументи, які використовує російська пропаганда нині: нацисти при владі, загроза нападу з боку Казахстану, Литви, Польщі, Грузії та утиски російськомовного населення.

«Ще одна сутнісна риса російського суспільства – це сприйняття відносин із сусідами, і в першу чергу з Україною, як модель поглинання та домінування замість співіснування та кооперації. Жодного розуміння, що Росія фізично знищує Україну, у більшості росіян немає, – говорить Олександр Шульга. – Вони вважають, що є там якісь нацисти, ми з ними воюємо, а українське населення ні до чого».

Пропаганда просуває думку, що програш – це «кінець

Росії». Тому частина людей підтримує війну зі словами «я проти війни, але ...».

16-19 червня 2023 року російська компанія Russian Field провела опитування, в якому поставила питання: «Чи підтримуєте ви новий наступ на Київ?». 41% відповіли, що готові підтримати будь-яке рішення Путіна – як наступ, так і укладання миру. Цю групу дослідники назвали «нейтралі». Ще 32% виступають проти ескалації, а 23% – за новий напад на Київ.

Проте навіть серед противників ескалації за виведення військ виступають 34%, а за утримання окупованих територій – 30%.

Чим старша людина, тим з більшою ймовірністю вона підтримує новий напад на Київ. Так, прихильники ескалації у 43% випадків – люди за 60.

Очікувано, серед прихильників ескалації переважають чоловіки (64%), серед противників – жінки (63%).

86-87% тих, хто підтримує будь-яке рішення Путіна, а також тих, хто виступає за напад на Київ, відповідають, що війна зміцнює авторитет Росії у світі. При цьому 36% навіть противників ескалації також вважають, що війна підносить її авторитет. Це ще раз показує, що бойкот представників РФ – спортсменів, науковців, діячів культури, бізнесменів – до тих пір, поки вони не висловлять одностороннє засудження дій кремлівського режиму, має сенс. Агресія та вбивства Кремля заради імперіалістичних амбіцій мають бути засуджені, а не заохочені бездіяльністю «не все так однозначно», адже це стане новою нормою поведінки.

Проте російська соціологиня Катерина Шульман звертає увагу на те, що росіяни відчують як позитивні, так і негативні емоції. А саме: гордість за Росію – 53%, це при тому, що цей показник впав за півтора року війни з 65%. Негативні емоції, зокрема, тривогу, страх та пригніченість відчують 67%.

Росією керують старі циніки

Також Шульман звертає увагу, що попри поширений міф про те, що російське суспільство консервативне та релігійне, насправді воно досить розрізнене та атомізоване – росіяни не схильні довіряти один одному як приватно, так і на рівні організацій, за винятками найближчих людей.

За словами Шульман, Росією нині керує особливе покоління, яке народилося в 1950-ті, після Другої світової, і яким на момент розпаду СРСР було сорок років. На той час в них сформувалися риси, яких немає у будь-якому іншому поколінні. У 1991 році вони вважали себе дуже раціональними та цинічними людьми, які ні на мить не вірили в комуністичну ідею та висміювали її. Це сформувало їх розум та зробило їх справжніми лицемірами, які не можуть відрізнити правду від брехні, адже в їх голові немає зв'язку між тим, що думають, говорять і роблять. Але щоб зробити кар'єру в Росії сучасні сорокарічні мають підлаштовувати свою мораль під картину світу цього сімдесятирічного покоління, яке захопило владу в РФ.

І тут можна додати, що одна з принципових розбіжностей між Росією та Україною в тому, що при владі в цих країнах люди різних поколінь. Показово, що Путіну – 70, а Зеленському – 45. Певною мірою це ще й «війна поколінь», де більш динамічні сорокарічні українці, які зараз при владі в своїй країні, дивляться на світ під іншим кутом навіть за фактом різниці у віці.

Про що говорити з росіянами?

Наведені соціологічні дані свідчать, що самостійно ро-

сійське суспільство навряд чи дійде висновку про хибність обраного шляху, і тим паче, що знайде в собі внутрішні сили та мотивацію щось змінити.

Найбільш дієвим модератором російських настроїв залишаються Сили оборони України, і саме їхні успіхи на полі бою здатні пробудити російське суспільство зі сплячки.

При цьому не втрачає актуальності й інформаційний супровід. Працювати і говорити з росіянами все одно варто. Серед іншого необхідно:

- Збільшувати кількість лідерів думок, спікерів, блогерів, зірок з різних галузей, які будуть надавати правдиву інформацію, але при цьому не позиціонувати себе як проукраїнські, адже саме середина позиція, може привабити росіянина, який не знає кому вірити.

- Розробляти цікаві історії, які будуть вірусно поширюватися в Росії.

- Формувати для росіян негативний образ солдата-окупанта, який йде вбивати в чужу країну. Підкреслювати беззмистовність його зусиль. Війна – несправедлива. Україна раніше чи пізніше поверне свої міжнародно визнані кордони.

- Потрібно доносити до росіян, що вони гинуть за збереження злочинного режиму, який не рахується з інтересами власних громадян, прирікає країну на злидні та ізоляцію. Сімдесятирічні гебісти крадуть нормальне майбутнє молодих росіян заради влади та своїх збочених ідей.

- Важливо прагматично підтримувати тих росіян, які виступають за припинення війни, виведення військ та відшкодування збитків Україні. Вони ще не сказали свого слова, їх потенціал для інформаційної відсічі путінізму не реалізований. Війна – несправедлива, ситуація для РФ – патова, потрібно виводити війська з України. Водночас росіяни мають відчувати, що за злочинну поведінку їх держави вони несуть відповідальність.

- Спонукаати українців, зокрема, зірок та блогерів, тих, хто готовий це робити, поширювати інформацію серед росіян, а також серед українців, які залишилися на тимчасово окупованих територіях. Рашизм несе руїну передусім у регіони України, які сам називає російськомовними.

- Розказувати історії російською мовою, зокрема, через документальні фільми, які відкриватимуть правду – з чого почалася війна в 2014 році та який шлях пройшли українці з 2022 року.

- Донести до підкорених РФ народів, що їх представники не повинні гинути та втрачати генофонд в Україні. Навіщо віддавати життя за інтереси Москви – щоб остаточно розчинитися в «русском мире»?

Кремль не міг відверто оголосити свої плани: «ми розпочинаємо війну, щоб підкорити українців, відновити СРСР та утримати Путіна при владі», оскільки це звучало б занадто навіть для росіян. Тому протягом років їх готували казками про «нацистів, які утискають російськомовних». Кремль не вигадує велосипед – після прибалтійських, молдавських, грузинських, з'явилися і «українські фашисти».

Але поступово настає час для прозріння. Звісно, далеко не всі громадяни ворожої держави зберегли здатність до емпатії, відчуття і визнання власної провини, прагнення до спокути. Однак вони все ще здатні зрозуміти, що шлях під Z-прапорами путінської «СВО» веде їх у безодню.

Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки

28 серпня 2023 року